

*Чорній Ю.В.**здобувач другого рівня вищої освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка*

ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ ТА ЕТНОУНІКАЛЬНОЇ СЕМАНТИКИ У ПЕРЕКЛАДІ

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими аспектами. У сучасній лінгвістиці проблематика передачі етноунікальної та лінгвокультурної семантики займає центральне місце, особливо в умовах зростаючої глобалізації та взаємопроникнення культур. У процесі перекладу стає важливим не лише адекватно передати зміст, а й зберегти оригінальне смислове навантаження, яке несе текст у культурному, етнічному та соціальному аспектах. Лінгвокультурна семантика охоплює особливості мовних одиниць, що відображають специфічні риси певної культури або етносу, включаючи унікальні поняття, фразеологізми, гумор, алегорії, символіку тощо [1, с. 228].

Відтворення таких елементів у перекладі становить серйозну проблему, оскільки потребує як глибоких знань про культуру мови-оригіналу, так і здатності до пошуку оптимальних відповідників у мові перекладу. Неправильне відтворення лінгвокультурної семантики може призвести до спотворення значення, втрати комунікативного ефекту, а інколи й до образи представників оригінальної культури. Ця проблема є особливо актуальною у сфері художнього перекладу, оскільки саме у літературних текстах найбільш концентровано представлено культурно-етнічний компонент.

Формулювання мети дослідження. Метою даного дослідження є вивчення основних проблем, які виникають при відтворенні лінгвокультурної та етноунікальної семантики під час перекладу, та пошук оптимальних методів для подолання цих труднощів. Основну увагу буде приділено аналізу особливостей перекладу культурно забарвлених елементів, таких як фразеологізми, символи, метафори та інші мовні одиниці, що несуть етнічну унікальність, а також визначенню впливу різних перекладацьких стратегій на збереження комунікативного ефекту оригіналу.

Новизна дослідження полягає в комплексному аналізі проблем відтворення лінгвокультурної та етноунікальної семантики у перекладі, зокрема в контексті специфічних труднощів, які виникають при передачі культурних та етнічних особливостей мови через мовні засоби іншої культури. У роботі запропоновано нові підходи до вирішення проблеми неперекладних слів і виразів, що містять культурно зумовлені значення, а також вперше в такому контексті досліджено роль національних особливостей мовних конструкцій в формуванні перекладацької стратегії.

Однією з основних новацій є аналіз конкретних прикладів лінгвокультурних феноменів, які можуть бути адаптовані до мовного середовища перекладу через концептуальні зміни, трансформації та калькування, що відповідають національним традиціям і культурному контексту. Особлива увага приділяється

взаємозв'язку між мовними одиницями, їх етнокультурними коннотативними значеннями та способами їх адаптації для збереження не тільки точності, а й емоційної та соціокультурної наповненості тексту.

Крім того, у роботі розглядається вплив лінгвокультурної ситуації на вибір методів перекладу в залежності від типу тексту, а також роль етнічної ідентичності автора й аудиторії перекладу. Це дозволяє поглибити розуміння перекладацького процесу в умовах культурної адаптації та запропонувати нові рекомендації для практичного застосування в сучасному перекладознавстві.

Виклад основного матеріалу дослідження.

1. Лінгвокультурна семантика та її відтворення у перекладі.

Лінгвокультурна семантика – це сукупність смислів, пов'язаних із національними особливостями культури, які закріплені в мовній системі. Ці семантичні елементи часто є унікальними, вони можуть не мати прямих відповідників у мові перекладу і потребують специфічних підходів для їх передачі. Наприклад, поняття "hygge" у данській культурі позначає стан затишку і задоволення від простих речей, але його адекватна відтворення потребує значного роз'яснення або трансформації, що викликано відсутністю аналогів у більшості інших мов. Перекладач має враховувати специфіку сприйняття таких понять у культурі цільової мови, щоб зберегти смислову цілісність [2, с. 19].

Прикладами труднощів у перекладі лінгвокультурної семантики можуть бути реалії та культурні коди, які несуть важливу для розуміння тексту інформацію, але в іншій культурі вони можуть бути зовсім не зрозумілими. Так, при перекладі українського слова "вишиванка" на англійську може знадобитися додаткове пояснення або опис, оскільки воно несе специфічне етнокультурне значення, яке може втратитися при буквальному перекладі.

Переклад "Мазепа" як імені історичної постаті українського гетьмана: у англійських країнах цей термін може бути незнайомим, тому в деяких перекладах вводиться додатковий опис: "Ivan Mazepa, the Ukrainian Cossack leader", щоб передати всю історичну значущість.

Назви свят: "Різдво" на українську мову часто перекладається як "Christmas", але в контексті української релігійної культури вживається вираз "православне Різдво", що підкреслює відмінність в святкуванні.

2. Етноунікальні мовні одиниці: проблеми та стратегії відтворення.

Етноунікальні мовні одиниці – це вирази, які є властивими лише певному етносу або культурі. Вони можуть включати специфічні географічні назви, національні страви, традиційні символи та інші елементи, що відображають унікальність етносу. Прикладом може слугувати японське слово "hanami" – традиційне святкування милування квітами сакури. У перекладі на інші мови це слово потребує адаптації, оскільки його значення є частиною виключно японської культури [3, с. 360].

Термін "шабаш" в українській мові має специфічне значення, що пов'язане з народними традиціями, відьмами та міфологією. У англійському перекладі він може бути переданий як "witches' sabbath", або більш загально через "pagan gathering", в залежності від контексту.

Основними перекладацькими стратегіями для таких одиниць є транслітерація, адаптація, калькування та культурний коментар. Однак кожен із цих методів має свої обмеження. Транслітерація зберігає звуковий образ, але не розкриває семантики, тоді як адаптація може призвести до втрати оригінальної символіки.

Наприклад: фраза "to pull oneself up by one's bootstraps" (буквально *підняти себе за допомогою власних чобіт*, означає самостійно досягти успіху, не покладаючись на допомогу інших) у перекладі на українську мову потребує адаптації. Наприклад, це можна передати через сталий вираз: *"стати на ноги самостійно"*.

3. Стратегії перекладу фразеологізмів та ідіом із лінгвокультурним компонентом.

Фразеологізми та ідіоми є особливо складними для перекладу елементами, оскільки вони несуть подвійний семантичний та культурний сенс. Український фразеологізм "покидати рідну домівку" (йти з рідного дому, переїжджати) може бути важко зрозуміти в контексті іншої культури, де поняття "дім" чи "рідне місце" не має такої емоційної прив'язаності. В такому разі слід ввести контекстуальне пояснення або замінити вираз на *"leave one's hometown"*.

Ефективною стратегією у таких випадках є використання функціональних аналогів або створення описових конструкцій. Наприклад, при перекладі на англійську фразеологізм "перемивати кістки" може бути переданий через англійський відповідник "to gossip", або ж за допомогою опису ("to discuss someone's private life in detail"). Іноді перекладачам доводиться жертвувати формою заради змісту, аби зберегти комунікативний ефект, особливо у випадках із гумористичними або сатиричними текстами.

4. Використання культурних пояснень та адаптацій як засобу збереження комунікативного ефекту.

Культурні пояснення є необхідними, коли оригінальний текст містить безпосередні або опосередковані відсилки до культурних реалій, які є малозрозумілими для аудиторії іншої мови. Наприклад, у перекладі з англійської на українську часто виникає необхідність пояснення історичних та культурних контекстів, які можуть не бути відомими українським читачам. Це стосується посилянь на американські святкування, як-от День подяки, або символи, як-от статуя Свободи, які для носіїв англійської є частиною національної свідомості, але для української аудиторії можуть бути менш значущими.

Культурна адаптація полягає в частковій або повній заміні культурних реалій на зрозуміліші та доступніші для іншої культури відповідники. Така стратегія є ефективною, коли текст орієнтований на широку аудиторію та вимагає зрозумілості. Однак культурна адаптація може призвести до зникнення автентичності тексту, що робить необхідним зважений підхід до її використання [4].

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Проблеми відтворення лінгвокультурної та етноунікальної семантики у перекладі є складними та багатограними, вимагають високого рівня професіоналізму від

перекладача та розуміння не тільки мовних, але й культурних особливостей обох мов. Успішне відтворення таких елементів можливе лише за умови правильного вибору перекладацьких стратегій, таких як культурний коментар, адаптація, транслітерація, калькування, а також використання функціональних аналогів для збереження комунікативного ефекту.

Подальші дослідження у цій галузі можуть зосередитися на розробці методологічних рекомендацій для перекладу лінгвокультурних та етноунікальних елементів у різних жанрах текстів, таких як наукова література, юридичні документи, публіцистика, художні твори тощо. Зокрема, цікавим напрямом для подальшого вивчення є дослідження можливостей машинного перекладу та штучного інтелекту у відтворенні культурно забарвленої семантики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зацний, Ю.А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу. Львів: ПАІС. 2007. С. 228. URL: <https://moodle.znu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=312792>
2. Сітко А.В. Відтворення комунікативної семантики англійських інтерогативних конструкцій у перекладі (автореф. дис. ...). Одеса, Україна. 2011. С. 19. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/530/1/Sitko.pdf>
3. Сітко, А.В., Кеніч, Л. Переклад запозичень в англійській науково-технічній літературі. Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: X міжнар. наук.-практ. конф., К.: НАУ. 7-8 квітня 2017 р.: тези доп. С. 359–363. URL: https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/28151/1/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4_%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D0%B7%D0%B8%D1%87%D0%B5%D0%BD%D1%8C_%D0%B2_%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96%D0%B9_%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE-%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%96%D0%B9_%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D1%96.PDF
4. Cambridge Dictionary. Retrived Febryary 15. 2020. URL: <https://dictionary.cambridge.org/>